

ปัจจัยที่มีผลต่อรูปลักษณ์ของ ชุดไทยพระราชานิยม¹

ธนาคม สิริธวัชกร²
ศุภชัย อารีรุ่งเรือง³

รับบทความ: 18 พฤษภาคม 2567 / แก้ไข: 4 กันยายน 2567 / ตอรับตีพิมพ์: 7 ตุลาคม 2567

<https://doi.org/10.69598/sbjfa270583>

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² นักศึกษาปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, e-mail: sittart.official@gmail.com

³ รองศาสตราจารย์ ดร. คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, e-mail: supachai3833@gmail.com

บทคัดย่อ

ชุดไทยพระราชนิยมในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เป็นเครื่องแต่งกายที่ถูกคิดค้นในปี พ.ศ.2503 มีจุดเริ่มต้นในการใช้เป็นฉลองพระองค์ในการเสด็จเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ ณ ขณะนั้น และกลายมาเป็นชุดไทยประจำชาติที่ใช้สืบมาถึงปัจจุบัน ด้วยเอกลักษณ์อันโดดเด่นทางด้านการออกแบบที่เป็นที่ยอมรับทั้งในหมู่คนไทย และชาวต่างชาติ ผู้เขียนจึงมีความต้องการที่จะสำรวจประวัติ ความเป็นมาของชุดไทยพระราชนิยม เพื่อสืบค้นว่ามีสาเหตุใดที่ทำให้ชุดไทยพระราชนิยมถึงมีรูปลักษณะในลักษณะเช่นนี้ โดยจากการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารได้นำสู่สมมติฐานของผู้เขียน อันมีที่มาจากวัตถุประสงค์ทางด้านการออกแบบทั้ง 3 ประการ ได้แก่ 1) การนำเสนอความเป็นชาติไทยผ่านเครื่องแต่งกาย 2) เป็นเครื่องแต่งกายที่สามารถใช้งานได้โดยง่าย สวมใส่ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว 3) อยู่ภายใต้กรอบความเป็นทางการ (formality) มีความเหมาะสมตามหลักการแต่งกายแบบสากล เนื่องจากเป็นทั้งฉลองพระองค์ที่ถูกใช้ผ่านบริบททางการทูต โดยสามารถสรุปออกมาได้เป็น 3 ปัจจัยทางด้านการออกแบบได้แก่ ปัจจัยทางด้านอัตลักษณ์เกิดจากการสืบค้นที่มา และเอกลักษณ์ประจำชาติที่มีความเฉพาะตัว ปัจจัยทางด้านการใช้งานซึ่งได้จากการประยุกต์ข้ามศาสตร์เพื่อให้สวมใส่ได้ง่าย ปัจจัยด้านบริบททางสังคมที่ได้จากการวิเคราะห์บริบททางสังคมในสมัยนั้น ซึ่งทั้ง 3 ส่วนนี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ชุดไทยพระราชนิยมมีรูปลักษณะอย่างที่คุณคุ้นกันในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ชุดไทยพระราชนิยม / ชุดไทยประจำชาติ / ไทยประเพณี / การออกแบบเครื่องแต่งกาย / อัตลักษณ์ทางเครื่องแต่งกายประจำชาติ

วิธีอ้างอิง

ธนาคม สิทธิรัฐกร และ ศุภชัย อาริรุ่งเรือง. (2567). ปัจจัยที่มีผลต่อรูปลักษณะของชุดไทยพระราชนิยม. *วารสารศิลป์ พีระศรี*, 12(2), 175-196. <https://doi.org/10.69598/sbjfa270583>

© 2567 ลิขสิทธิ์ โดย ผู้เขียน สาระสนเทศสามารถนำบทความไปใช้ได้ภายใต้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์แบบแสดงที่มา-ไม่ใช้เพื่อการค้า-ไม่แก้ไขดัดแปลง (CC BY-NC-ND 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

06

Factors That Affect the Design of Thai Phra Rajaniyom Attire¹

Thanakhom Sittiarthakorn²
Supachai Areerungruang³

Received: May 18, 2024 / Revised: September 4, 2024 / Accepted: October 7, 2024

<https://doi.org/10.69598/sbjfa270583>

¹ This article is a part of doctoral's thesis, Program in Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University

² Doctorate Student, Doctor of Philosophy Program in Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, e-mail: sittiarth.official@gmail.com

³ Associate Professor, Ph.D., Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, e-mail: supachai3833@gmail.com

Abstract

The Thai Phra Rajaniyom Attire, created in 1960 for Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, was worn during her royal visits to European countries and the United States of America. It later became recognized as Thai national attire. The distinguished design has been embraced by the Thai people and accepted globally. Therefore, the author aims to research this topic to explore the factors that contributed to the creation of the unique silhouette of the Thai Phra Rajaniyom Attire. Through documentary study, the author identified three key design purposes: First, to present Thainess on the global stage; second, to comply with international diplomatic dress codes; and third, to be functional and easily worn within a limited amount of time. Based on these purposes, the author concludes that three main factors shaped the image of the Thai Phra Rajaniyom Attire: authenticity, achieved through historical research; functionality, achieved by incorporating Western pattern-cutting techniques; and societal context, based on the social analysis of the time.

Keywords: Thai Phra Rajaniyom / Thai National Dress / Thai Tradition / Fashion Design / National Clothing Identity

Citation

Sittarttakorn, T. & Areerungruang, S. (2024). Factors that Affect the Design of the Thai Phra Rajaniyom Attire. *Silpa Bhirasri (Journal of Fine Arts)*, 12(2), 175-196. <https://doi.org/10.69598/sbjfa270583>

© 2024 by the author(s). This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-Non Commercial-No Derivatives License (CC BY-NC-ND 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

บทนำ

ชุดไทยพระราชานิยม หรือชุดไทยประจำชาติ เป็นเครื่องแต่งกายที่แสดงอัตลักษณ์ความเป็นไทย ในเครื่องแต่งกายได้อย่างชัดเจนที่สุด เป็นที่ยอมรับในวงกว้างของสังคมไทย และต่างประเทศ (คณะอนุกรรมการการแต่งกายไทย สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์แห่งชาติ, 2543: 375) โดยทางคณะพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถฯ (2555: 48-49) ได้ให้ข้อมูลต้นกำเนิดของชุดไทยพระราชานิยมไว้ว่าได้ถูกคิดค้นเมื่อปี พ.ศ.2503 หรือในปี ค.ศ.1960 โดยในช่วงเวลาดังกล่าว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีความจำเป็นต้องเสด็จพระราชดำเนินเจริญสัมพันธไมตรี ณ ประเทศในทวีปยุโรป และอเมริกาเหนือ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงเคยตรัสถึงลักษณะของโครงสร้างชุดไทยที่มีความแปรปรวนทางด้านรูปลักษณะ ไม่สามารถหาความชัดเจนในเชิงอัตลักษณ์ได้ ดังปรากฏไว้ในพระราชนิพนธ์ของพระองค์ เรื่องความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการดังนี้ ‘ดีไม่ดีหนังสือพิมพ์ต่างประเทศก็จะวิจารณ์กันยุ่งใหญ่ว่าเสื้อประจำชาติไทยที่พระราชินีทรงนี้ แบบไหนกันหนอ ฝรั่งเศสไม่ใช่ ไทยก็ไม่เชิง’ (สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2547)

พระองค์จึงมีพระราชเสาวนีย์รับสั่งให้ท่านหม่อมหลวงมนิรัตน์ บุญนาค ทำการค้นคว้าร่วมกับผู้เชี่ยวชาญทางด้านเครื่องแต่งกายไทย ได้แก่ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน และอาจารย์สมศรี สุขุมลันท์ เพื่อออกแบบชุดไทยสำหรับการเสด็จพระราชดำเนินในครั้งนี้ โดยชุดที่ถูกตัดเย็บขึ้นมาในช่วงเริ่มต้นนั้นถูกตัดเย็บโดยนางสาวไพเราะ พงษ์เจริญ ต่อมาโดยคุณหญิงอุไร ลืออำรุง เพื่อทูลเกล้าถวายเป็นต้นแบบ และภายหลังได้มีการร่วมมือกับห้องเสื้อปีแอร์ บัลแมง (Pierre Balmain) จากกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในการตัดเย็บ สามารถจำแนกออกมาเป็นชุดไทยพระราชานิยมทั้ง 8 แบบ อันได้แก่ ชุดไทยเรือนต้น ชุดไทยจิตรลดา ชุดไทยอมรินทร์ ชุดไทยบรมพิมาน ชุดไทยจักรี ชุดไทยดุสิต ชุดไทยจักรพรรดิ และ ชุดไทยศิวาลัย ดังที่ปรากฏในภาพที่ 1

ดังนั้นในบทความนี้ ผู้เขียนจึงมีความตั้งใจที่จะศึกษาประวัติ ความเป็นมาของชุดไทยพระราชานิยม วิเคราะห์กระบวนการออกแบบ เพื่อค้นหามีปัจจัยใดที่ส่งผลให้ชุดไทยพระราชานิยมมีรูปลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ จนถูกนำมาใช้ในฐานะชุดประจำชาติไทยในปัจจุบัน โดยในบทความนี้ผู้เขียนเน้นการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารประกอบการวิเคราะห์ของผู้เขียนเป็นหลัก

ภาพที่ 1

ภาพเขียนชุดไทยพระราชนิยมทั้ง 8 แบบอันได้แก่ ชุดไทยเรือนต้น ชุดไทยจิตรลดา ชุดไทยอมรินทร์ ชุดไทยบรมพิมาน ชุดไทยจักรี ชุดไทยดุสิต ชุดไทยจักรพรรดิ และ ชุดไทยทิวาลัย (จากซ้ายไปขวา)

หมายเหตุ. ปรับปรุงจาก ราชศิลปะพัฒนารักษ์, (น. 50-51), โดย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสรีริคดี พระบรมราชินีนาถ, 2555, ลิขสิทธิ์ 2555 โดย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสรีริคดี พระบรมราชินีนาถ

แนวคิดในการออกแบบชุดไทยพระราชนิยม

ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้นว่าชุดไทยพระราชนิยม นั้น เป็นพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้คณะผู้ทำงานออกแบบฉลองพระองค์ที่สามารถนำเสนอความเป็นไทยผ่านเครื่องแต่งกาย เนื่องในวโรกาสที่พระองค์ต้องเสด็จพระราชดำเนินคู่กับพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพื่อเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศแถบยุโรป และอเมริกาเหนือ ในช่วงปี พ.ศ. 2503 (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสรีริคดี พระบรมราชินีนาถ, 2555) โดยช่วงเวลาก่อนการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้เชิญผู้ใหญ่และกลุ่มภริยาท่านทูตมาเพื่อสอบถามถึงลักษณะการแต่งกายในงานพิธีรูปแบบต่าง ๆ เช่น งานอุทยานสโมสรของราชสำนักเซนต์เจมส์ว่ามีการแต่งกายอย่างไร การเข้าพบประมุขของประเทศในงานอย่างเป็นทางการ ฟังต้องแต่งตัวเช่นไร อย่างไรก็ตาม ทางคณะผู้เข้าพบพระองค์ได้มีความเห็นเช่นเดียวกันว่าพวกตนเป็นเพียงแค่ภริยาท่านทูต คงไม่สามารถแนะนำสมเด็จพระบรมราชินีนาถได้ ซึ่งมีปรากฏไว้ในพระราชนิพนธ์ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศอย่างเป็นทางการ (จักรกฤษณ์ ดวงพิตรา, 2540: 4)

ศิบตี นพประเสริฐ (2566: 85) ได้ชี้แจงเพิ่มเติมว่าการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2503 นั้นถือว่ามีสำคัญเป็นอย่างมากในแง่ของการทูตผ่านการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ อีกทั้งยังเป็นการนำเสนอประเทศไทยในสายตาเวทีโลก ดังนั้นฉลองพระองค์จะต้องได้รับการเตรียมพร้อมเพื่อให้เข้ากับฤดูกาล สถานที่ และโอกาส ซึ่งล้วนแล้วแต่มีข้อกำหนดตามลักษณะงานที่แตกต่างกันออกไป อีกทั้งลักษณะการแต่งกายของสตรีในช่วงปี พ.ศ.2503 นั้นยังมีระเบียบที่ค่อนข้างชัดเจน เน้นการแต่งกายแบบเสื้อ และกระโปรงที่เข้าชุดกัน การออกงานสังคมต้องแต่งกายด้วย

กระโปรงที่ยาวระดับเข่า หรือหากเป็นงานกลางคืนนั้นสตรีต้องสวมชุดกระโปรงยาวเพียงเท่านั้น มีการแบ่งแยกการแต่งกายระหว่างบุรุษ และสตรีที่ชัดเจน อีกทั้งยังมีกรณีห้ามสตรีที่สวมกางเกงเข้าภัตตาคาร ณ ช่วงเวลาดังกล่าว (นาทนาม ไวยหงษ์, 2563)

การเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2503 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง มีความจำเป็นต้องเสด็จเยือนในหลายภาคส่วน ประกอบการการทรงพระราชกรณียกิจในวโรกาสที่แตกต่างกัน อีกทั้งพันธกิจ และเวลาที่มีจำกัด พระองค์จึงไม่สามารถใช้เวลาในการนุ่งผ้าแบบไทยโบราณที่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญและใช้เวลาในทรงฉลองพระองค์ ณ ขณะนั้น จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯให้คณะทำงาน ทำการค้นคว้าข้อมูล และออกแบบเครื่องแต่งกายที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ไทยขึ้นมาใหม่ (พิพิธภัณฑสถานในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2555)

จากข้อมูลในย่อหน้าข้างต้นนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงที่มา และความสำคัญในการพัฒนาชุดไทยพระราชานิยมขึ้น โดยมีปัจจัยและองค์ประกอบหลายประการที่จะพัฒนาขึ้นมาเป็นชุดไทยพระราชานิยมอย่างที่เรเห็นกันในปัจจุบัน ประการแรกที่คุณเขียนมองเห็นนั่นคือ การออกแบบชุดไทยพระราชานิยมนั้นสร้างขึ้นเพื่อสนองพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยมีพระองค์เป็นเสมือนกลุ่มเป้าหมาย (target audience) สำหรับคณะทำงาน ดังนั้นจากข้อมูลส่วนนี้ ผู้เขียนจึงได้สรุปออกมาเป็นสมมติฐานในส่วนของวัตถุประสงค์สำหรับการออกแบบชุดไทยพระราชานิยมเป็น 3 ข้อด้วยกัน ได้แก่

- (1) ออกแบบฉลองพระองค์ที่สามารถแสดงออกถึงความเป็นไทยบนเครื่องแต่งกายได้
- (2) ฉลองพระองค์ที่ถูกออกแบบใหม่นั้นต้องสามารถสวมใส่ได้โดยง่าย และรวดเร็ว
- (3) ฉลองพระองค์ที่ออกแบบนั้นต้องมีความสอดคล้องกับระเบียบวาระการแต่งกายอย่างเป็นทางการ

ในการในรูปแบบของวัฒนธรรมตะวันตก หรือวัฒนธรรมสากลอย่างถูกต้อง และเหมาะสม

การสืบค้นอัตลักษณ์ความเป็นไทยในเครื่องแต่งกาย

ในกระบวนการออกแบบชุดไทยพระราชานิยม สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงมีพระราชเสาวนีย์รับสั่งให้ท่านหม่อมหลวงมณีรัตน์ บุนนาค สืบค้นทางเอกสารร่วมกับผู้เชี่ยวชาญทางด้านเครื่องแต่งกายไทย ได้แก่ ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน และอาจารย์สมศรี สุกุมล เกิดการรื้อระเบียบลักษณะการแต่งกายของสตรีในพระราชสำนัก มีการสืบค้นนิยามลักษณะเครื่องแต่งกายที่แสดงออกถึงความเป็นไทย จำแนกความเป็นไทยผ่านหลักฐานทางประวัติศาสตร์ วิเคราะห์ถึงแก่นแท้ของความเป็นอัตลักษณ์ทางเครื่องแต่งกายที่แสดงออกถึงความเป็นไทย ผ่านการสืบค้นจากภาพถ่ายเจ้านายสตรีในราชสำนักช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เอกสารบันทึกลักษณะการแต่งกายของชาวสยาม

และจากการอ้างอิงแหล่งข้อมูลจากจิตรกรรมฝาผนังช่วงปลายรัชสมัยของกรุงศรีอยุธยาถึงช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ คณะทำงานพบว่า ในช่วงรัชกาลที่ 4 เป็นต้นไป เจ้านายในราชสำนักไทยมีการนำแบบเสื้อจากประเทศทางยุโรปเข้ามาสวมใส่มากขึ้น ทำให้ลักษณะเครื่องแต่งกายแบบไทยที่แต่งกายสืบเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยาเริ่มเลือนหายไป ซึ่งก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนในรูปลักษณ์ โดยปรากฏหลักฐานอย่างเด่นชัดในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการนุ่งโจง ผสมผสานกับการสวมเสื้อแบบตะวันตก หรือช่วงรัชกาลที่ 6 ที่มีการสวมเสื้ออย่างตะวันตกคู่กับการนุ่งซิ่น โดยมีปรากฏในภาพที่ 2 (พิพิธภัณฑสถานเจ้าสรีริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2555: 15-31)

(ก)

(ข)

ภาพที่ 2

(ก) ลักษณะการแต่งกายในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่เน้นการสวมเสื้อแบบตะวันตกคู่กับการนุ่งโจงกระเบน (ข) ลักษณะการแต่งกายในสมัยรัชกาลที่ 6 ปรากฏหลักฐานการนุ่งซิ่นผสมกับเสื้อแบบตะวันตก
หมายเหตุ. ปรับปรุงจาก ราชศิลป์พิสดารภรณ์, (น. 28, 32), โดย พิพิธภัณฑสถานเจ้าสรีริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2555, ลิขสิทธิ์ 2555 โดย พิพิธภัณฑสถานเจ้าสรีริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

จากหลักฐานที่ค้นพบดังกล่าวนี้ ผู้เขียนมีสมมุติฐานว่ารูปแบบเครื่องแต่งกายที่คณะทำงานได้เลือกที่ศึกษา และนำมาปรับใช้โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นลักษณะการแต่งกายที่ใช้สืบทอดกันมาจากช่วงปลายกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยในภาพที่ 3 เป็นตัวอย่างหลักฐานการแต่งกายของชาวสยามผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังที่บ่งบอกถึงลักษณะการแต่งกายของคนไทย หรือชาวสยามก่อนที่จะได้รับอิทธิพลการแต่งกายจากตะวันตก โดยสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

- (1) นุ่งจีบ ห่มสไบ – เป็นลักษณะการแต่งกายของสตรีชั้นสูง ที่เป็นทางการสำหรับการออกงาน พิธีรูปแบบต่าง ๆ โดยการนุ่งจีบนั้นสามารถเรียกได้อีกชื่อว่า จีบหน้านาง กล่าวคือ การใช้ผ้าผืน นุ่งพับจีบพับทบไปมาคาดทับด้วยเข็มขัด
- (2) นุ่งโจง ห่มผ้าแถบ – เป็นลักษณะการแต่งกายทั่วไป สามารถจำแนกชนชั้นได้จากผ้าที่นุ่ง โดยการนุ่งโจงคือการนุ่งผ้าผืนยาว ม้วนชายผ้านุ่งด้านหน้า สอดลอดหว่างขาและเหน็บไว้อยู่ ด้านหลัง ในขณะที่การนุ่งผ้าแถบนั้นคือ การนำผ้าผืนยาวพันรอบอกก่อนที่จะนำปลายผ้ามา ทัดไว้ด้านหน้า
- (3) นุ่งโจง ห่มสไบ – เป็นลักษณะการแต่งกายที่มีความสุภาพเรียบร้อยและมีความเป็นทางการ โดยการห่มสไบนั้นคือ การพันผ้าผืนยาวรอบอกก่อนหนึ่งรอบ ก่อนที่จะนำปลายผ้าที่เหลือขึ้น ไปพาดบนไหล่ด้านซ้าย
- (4) นุ่งโจงห่มตะเบงมาน – เป็นการแต่งกายของสามัญชนขณะทำงานหรือยามที่เกิดศึกสงคราม คือ การพันผ้ารอบหน้าอกแล้วไขว้พาดบ่าทั้งสองข้างผูกมัดไว้ที่ท้ายทอย (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2555:16-17)

(ก)

(ข)

(ค)

(ง)

ภาพที่ 3

ภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังจากวัดในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (ก) ลักษณะการนุ่งจีบ ห่มสไบ (ภาพจิตรกรรมจากวัดทอง ธรรมชาติ) (ข) ลักษณะการนุ่งโจง ห่มผ้าแถบ (ภาพจิตรกรรมจากพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร) (ค) ลักษณะการนุ่งโจง ห่มสไบ (ไม่ปรากฏที่มา) (ง) ลักษณะการนุ่งโจงห่มตะเบงมาน (ภาพจิตรกรรมจากวัดมหาพฤฒาราม) หมายเหตุ. ปรับปรุงจาก ราชศิลป์พิสดารภรณ์, (น. 16-17), โดย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2555, ลิขสิทธิ์ 2555 โดย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

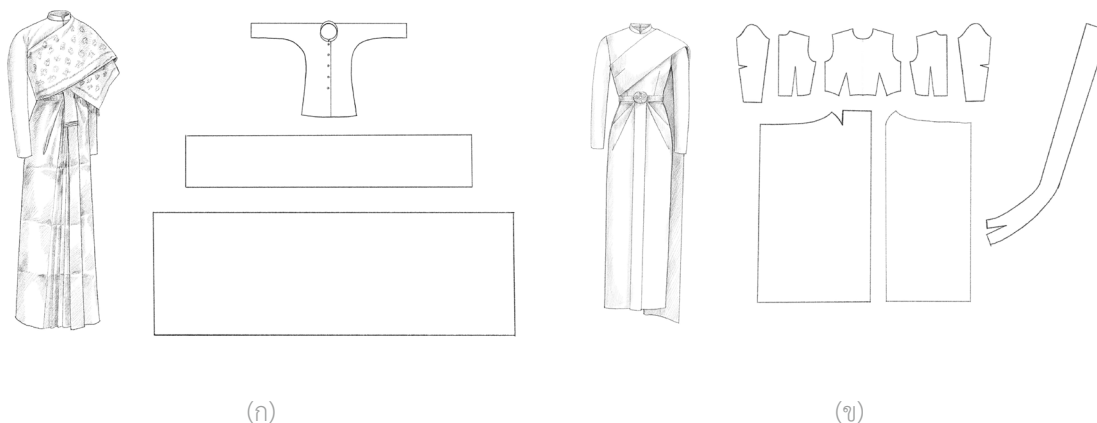
จากมีหลักฐานในข้างต้น พบเห็นถึงความสอดคล้องกับข้อมูลโดย กิตติกร ณ พุดมพันธุ์ (2554: 43-54) ว่าด้วยเรื่องลักษณะการแต่งกายของคนไทยในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่าเครื่องแต่งกายของชาวสยามเกิดจากการนุ่งห่มด้วยผ้าผืนให้ได้ตามรูปแบบที่ถูกชี้แจงตามข้อมูลในข้างต้น อีกทั้งยังมีการสวมเสื้อพระกรน้อยทับด้านในซึ่งพบได้ทั้งเจ้านายฝ่ายชาย และฝ่ายหญิง เป็นรูปแบบเสื้อปกคอตั้ง คาดว่ามีที่มาจากทางมาลาญ นอกจากนี้ข้อมูลที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งจากการศึกษาภาพถ่ายทางประวัติศาสตร์พบว่า ทั้งเจ้านายฝ่ายชายและหญิงมีลักษณะการนุ่งโจง และนุ่งจีบที่เหมือนกันแตกต่างกันที่เจ้านายฝ่ายชายจะไม่พบการนุ่งผ้าคาดอกและห่มสไบ จะมีเพียงการสวมเสื้อเท่านั้นที่มีลักษณะเหมือนกัน

ดังนั้นในประเด็นการสืบค้นความเป็นไทยเพื่อพิสูจน์สมมติฐานของผู้เขียนในข้อที่ 1 ว่าด้วยการออกแบบฉลองพระองค์ที่สามารถแสดงออกถึงความเป็นไทยบนเครื่องแต่งกายได้นั้น ผู้เขียนสังเกตได้ว่าทางคณะทำงานได้ทำการสืบค้นข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ผ่านภาพถ่าย และภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนัง โดยได้ทำการแยกแยะลักษณะเครื่องแต่งกายที่มีองค์ประกอบของเสื้อผ้าตะวันตกออกไป จนเหลือเพียงลักษณะการแต่งกายแบบไทยที่ใช้สืบกันมาแต่เดิม ไม่ว่าจะเป็นเสื้อพระกรน้อย การนุ่งจีบ การห่มสไบ การนุ่งโจง หรือแม้กระทั่งการนุ่งซิ่น มาใช้เป็นแกนหลักเพื่อเตรียมปรับรูปแบบเครื่องแต่งกายให้สอดคล้องกับสมมติฐานวัตถุประสงค์ในการออกแบบลำดับที่ 2 และ 3 ต่อไป ภายใต้ข้อกำหนดที่ว่าเครื่องแต่งกายแบบใหม่นี้จะต้องมีความสอดคล้องกับธรรมเนียมการแต่งกายแบบสากล และสามารถสวมใส่ ใช้งานได้อย่างง่าย

ขั้นตอนการออกแบบชุดไทยพระราชนิยม

เมื่อได้มาซึ่งรูปลักษณ์ที่ชัดเจนของลักษณะการแต่งกายแบบไทยมาแล้ว ได้แก่ การนุ่งจีบน่านาง การห่มสไบ และการนุ่งโจง (ถึงแม้ว่าจะไม่ได้อยู่ในระเบียบการแต่งกายของชุดไทยพระราชนิยมทั้ง 8 แบบ แต่ก็ได้มีการใช้กระบวนการในลักษณะเดียวกันในการออกแบบกางเกงทรงโจงกระเบนในภายหลัง ปรากฏในฉลองพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ทรงในงานสองร้อยปีกรุงรัตนโกสินทร์) ได้มีการอาศัยศาสตร์ในการตัดเย็บเครื่องแต่งกายแบบตะวันตกเข้ามาประยุกต์ใช้ โดยมีนางสาวไพเราะ พงษ์เจริญ และคุณหญิงอุไร ลืออรุณ ตัดถวายขึ้นในช่วงแรก ต่อมาได้มีการโปรดเกล้าฯ ให้ห้องเสื้อปิแอร์ บัลแมง จากกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เป็นผู้ตัดถวาย (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2555)

โดยจุดเด่นในลักษณะการออกแบบในครั้งนี้ ผู้เขียนสามารถสังเกตได้ว่าการปรับใช้กระบวนการสร้างแพตเทิร์น (Pattern) ตามแบบตะวันตก โดยมีหัวใจหลักคือการขึ้นเสื้อในลักษณะเข้ารูปโดยอาศัยเกล็ดทรง (Dart) ประกอบการการใช้ซิปเพื่อให้สามารถสวมใส่ได้อย่างสะดวก ซึ่งมีความแตกต่างจากลักษณะการนุ่งห่มตามแบบเครื่องแต่งกายอย่างไทยประเพณี ที่ต้องอาศัยการใช้ผ้าผืนในการนุ่งห่ม โดยความแตกต่างกันนี้จะปรากฏอยู่ในภาพที่ 4

ภาพที่ 4

(ก) ลักษณะการนุ่งห่มแบบไทยโบราณที่ต้องอาศัยผ้าผืนในการนุ่งห่ม (ข) ลักษณะโครงสร้างแพตเทิร์น (pattern) ชุดไทยพระราชานิยมที่อาศัยศาสตร์การตัดเย็บแบบตะวันตกเข้ามาปรับใช้จนกลายเป็นชุดสำเร็จที่ไม่ต้องอาศัยการนุ่งห่มจากผ้าผืนแบบไทยประเพณีโบราณ

ในแง่ของวัสดุประเภทผืนผ้า และขั้นตอนการปักประดับตกแต่งฉลองพระองค์ชุดไทยพระราชานิยม นั้น มีการเลือกใช้ผ้าไหมไทยประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ผ้าทอยกทอง ผ้าทอยกไหม จนไปถึงผ้าไหมพื้น ในการตัดเย็บ และมีสถาบันปักเลอซาจ (Maison Lesage) ณ ประเทศฝรั่งเศส ที่ได้ทำงานร่วมกับนายปีแอร์ บัลแมง เป็นผู้ปักลวดลายบนผืนผ้าเหล่านั้นถวายก่อนจะนำมาประกอบเป็นชุด โดยลวดลายเหล่านั้นเป็นลวดลายที่ได้ประยุกต์จากลวดลายไทย มีการใช้วัสดุแบบไทย เช่น ปีกแมลงทับ แสดงออกให้เห็นถึงการศึกษารายละเอียดความเป็นไทยมาอย่างดี และยังมีการปักผสมผสานกับวัสดุร่วมสมัย ณ ขณะนั้น เพื่อให้ชุดไทยพระราชานิยมมีความร่วมสมัยมากยิ่งขึ้น (พิพิธภัณฑสถานผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2559: 28) โดยตัวอย่างลักษณะการผสมผสานงานปักแบบไทย และตะวันตกจะมีปรากฏในภาพที่ 5

ในส่วนของลักษณะการเลือกใช้ผ้า หรือการผสมผสานสร้างลายปักขึ้นมาใหม่โดยอิงจากลักษณะลวดลายไทยถือได้ว่าเป็นอีกตัวเสริมหนึ่ง ที่ช่วยให้ชุดไทยพระราชานิยมสามารถนำเสนอความเป็นไทยตามหลักสมมติฐานของผู้เขียนในด้านวัตถุประสงค์การออกแบบชุดไทยพระราชานิยมในอีกชั้น นอกเหนือจากการปรับใช้ลักษณะการแต่งกายแบบไทยโบราณเพียงอย่างเดียว

(ก)

(ข)

(ค)

ภาพที่ 5

ลักษณะงานปักจากสถาบันปักเลอชาจ (ก) การปักประดับท่อนบนของชุดไทยดุสิต (ข) ตัวอย่างลายปักบนผืนผ้า (ค) ลักษณะลวดลายไทยที่นำไปประยุกต์สู่ลายปักบนชุดไทยพระราชนิยม

หมายเหตุ. ปรับปรุงจาก งานสมบรมราชินีนาถ, (น. 29), โดย พิพิธภัณฑสถานในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2559, ลิขสิทธิ์ 2559 โดย พิพิธภัณฑสถานในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

สืบเนื่องจากการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการในครั้งนี้ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายปิแอร์ บัลแมงมาช่วยควบคุมดูแลฉลองพระองค์เพิ่มเติม เพราะคนไทยนั้นยังขาดความรู้ หรือความเข้าใจในการออกแบบเครื่องแต่งกายสำหรับสมเด็จพระบรมราชินีนาถให้เหมาะสมกับธรรมเนียม และวิธีปฏิบัติอย่างตะวันตกได้ อีกทั้งในสมัยเดียวกันนั่นเอง สตรีชั้นสูง เช่น สมเด็จพระราชินีนาถอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร (Elizabeth II) และนางแจ็กเกอลีน เคนเนดี (Jacqueline Kennedy) สุภาพสตรีหมายเลขหนึ่งจากสหรัฐอเมริกา ก็ได้เลือกใช้ห้องเสื้อชั้นสูงในการดูแล ออกแบบ และตัดเย็บฉลองพระองค์หรือเครื่องแต่งกายทั้งหมด กลายเป็นความคาดหวังมาถึงสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงว่าจะทรงฉลองพระองค์จากห้องเสื้อชั้นสูงในแบบเดียวกัน (พิพิธภัณฑสถานในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2559: 11-13, 16-21)

ลักษณะการทำงานของนายปิแอร์ บัลแมงนั้น ถือว่าเป็นการทำงานออกแบบ และตัดเย็บเครื่องแต่งกายที่แตกต่างจากปัจจุบันที่มีการผลิตเครื่องแต่งกายในลักษณะสำเร็จรูปที่เน้นจำนวนผลิตต่อแบบค่อนข้างมากเพื่อตอบสนองความต้องการในกลุ่มคนหมู่มาก ขณะที่การทำงานของนายปิแอร์ บัลแมงที่จัดอยู่ภายใต้กระบวนการแบบห้องเสื้อชั้นสูงนั้น การรังสรรค์เครื่องแต่งกายในแต่ละชุดนั้นจะต้องมีการวัดสัดส่วนของผู้สวมใส่อย่างละเอียด ผ่านการตัดเย็บโดยช่างฝีมือคุณภาพ ทั้งแบบเสื้อ และการเลือกผ้านั้นจะต้องเป็นที่พอใจของผู้สวมใส่ มีการพูดคุยเรื่องของแบบร่าง ประกอบกับปรับเปลี่ยนแบบให้เหมาะสมกับผู้สวมใส่ นับว่าเป็นการผลิตชิ้นงานเพื่อบุคคลนั้นโดยเฉพาะ โดยตัวอย่างฉลองพระองค์ที่ตัดถวายแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงมีปรากฏอยู่ในภาพที่ 6 (พิพิธภัณฑสถานในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2559)

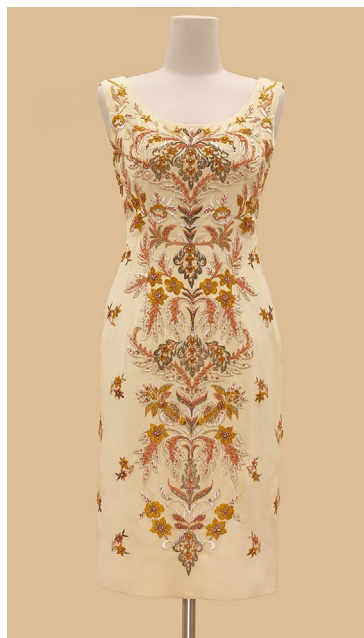
ภาพที่ 6

(ก) ฉลองพระองค์ชุดสากลกลางวัน (ข) ฉลองพระองค์ชุดสากลกลางคืน (ค) แบบร่างฉลองพระองค์โดยนายปีแอร์ บัลแมง
หมายเหตุ. ภาพที่ได้รับการอนุเคราะห์จากพิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ.
ลิขสิทธิ์ โดย พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

สืบเนื่องจากการที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงได้
เลือกใช้ห้องเสื้อของนายปีแอร์ บัลแมง ในการดูแลฉลองพระองค์ร่วมสมัย ซึ่งเป็นลักษณะการแต่งกาย
ตามแบบสมัยนิยม ณ ขณะนั้น โดยปรับเปลี่ยนให้มีความสอดคล้องกับพระราชจริยวัตร และพระราชกรณียกิจ
สำหรับการเสด็จพระราชดำเนินอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2503 ดังนั้นผู้เขียนจึงมองว่าชุดไทยพระราชานิยม
จะได้รับอิทธิพลจากเครื่องแต่งกายร่วมสมัย ณ ขณะนั้นเช่นกัน โดยนำมาปรับใช้ในแง่ของรูปลักษณ์
ซึ่งหากสังเกตจากแบบทั้ง 8 แล้วนั้น ล้วนแล้วแต่มีลักษณะเป็นชุดที่ประกอบไปด้วยกระโปรงยาว ทั้งนี้เป็น
เพราะลักษณะการแต่งกายของคนไทยในอดีต แต่ในอีกกรณีหนึ่งนั้นก็มาจากระเบียบและวาระการแต่งกาย
ในสมัยปี พ.ศ. 2503 เช่นกัน อีกทั้งยังไม่มีแผนผังโครงแบบเข้าไปในชุดไทยพระราชานิยมนั้นก็เพราะว่า
ลักษณะการแต่งกายด้วยกางเกงในยุคดังกล่าวถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมในการออกงานสังคม และอีก
ส่วนหนึ่งที่เห็นได้ค่อนข้างชัดเจนคือชุดไทยดุสิต ที่ท่อนบนนั้นเป็นลักษณะโครงสร้างเครื่องแต่งกายอย่าง
ตะวันตกที่ค่อนข้างชัดเจน แต่ได้มีการนำลักษณะการนุ่งแบบจีบหน้านางมาผสมไว้ในส่วนล่างดังภาพที่ 7

ในส่วนนี้ผู้เขียนมองว่าการออกแบบชุดไทยพระราชานิยมด้วยวิธีการนี้ เป็นการตอบโจทย์สมมติฐาน
วัตถุประสงค์การออกแบบที่ผู้เขียนตั้งขึ้นทั้ง 2 หัวข้อ ได้แก่ ฉลองพระองค์ที่ถูกออกแบบใหม่นั้นต้อง
สามารถสวมใส่ได้โดยง่าย และรวดเร็ว และฉลองพระองค์ที่ออกแบบนั้นต้องมีความสอดคล้องกับระเบียบ
วาระการแต่งกายอย่างเป็นทางการในรูปแบบของวัฒนธรรมตะวันตก หรือวัฒนธรรมสากลอย่างถูกต้อง

และเหมาะสม ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกับนายปิแอร์ บัลแมง จนเกิดการทำงานข้ามศาสตร์ขึ้นในด้านการออกแบบ และตัดเย็บเครื่องแต่งกาย

(ก)

(ข)

ภาพที่ 7

(ก) ฉลองพระองค์ที่ออกแบบโดยนายปิแอร์ บัลแมง (ข) ชุดไทยดุสิต แสดงให้เห็นถึงความเหมือนกันในส่วนบน สืบเนื่องมาจากเป็นลักษณะโครงเสื้อแบบสมัยนิยมในปี พ.ศ.2503

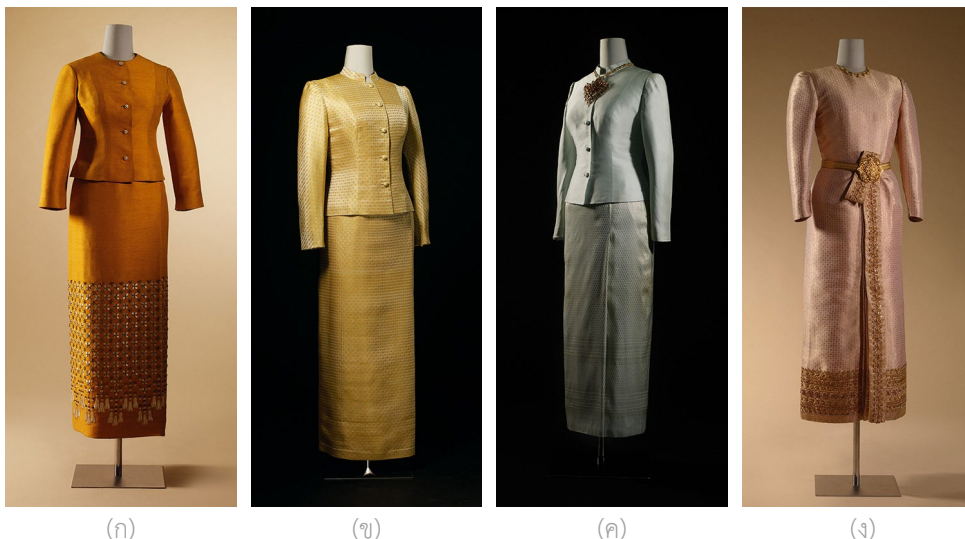
หมายเหตุ. ภาพที่ได้รับการอนุเคราะห์จากพิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ.

ลิขสิทธิ์ โดย พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ผลงานการออกแบบชุดไทยพระราชนิยม

จากการที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงตัดสินพระทัยมอบหมายให้หม่อมหลวงมนีรัตน์ บัญญาต ศาสตราจารย์พระยาอนูมานราชชน และอาจารย์สมศรี สุขุมล ในการสืบค้นข้อมูลเครื่องแต่งกายไทย เริ่มออกแบบ และตัดเย็บชุดไทยพระราชนิยมรุ่นแรกโดยนางสาวไพเราะ พงษ์เจริญ และคุณหญิงอุไร ลืออำรุง ก่อนจะส่งผ่านไปยังนายปิแอร์ บัลแมง เป็นผู้ถวายการดูแลในการตัดเย็บฉลองพระองค์ชุดไทยพระราชนิยม ควบคู่ไปกับฉลองพระองค์ตามแบบตะวันตกองค์อื่น ๆ จนสามารถสรุปในส่วนของฉลองพระองค์ตามแบบชุดไทยพระราชนิยมได้ทั้งหมด 8 แบบตามที่มีปรากฏในภาพที่ 8 และ 9 ซึ่งรายละเอียดของฉลองพระองค์ตามแบบชุดไทยพระราชนิยมนี้ได้มีการกำหนดวาระ และโอกาสในการสวมใส่ที่ชัดเจนดังนี้ (พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2555)

- (1) ชุดไทยเรือนต้น – สำหรับโอกาสจำลองในพิธีที่ไม่เป็นทางการ โดยแยกเป็นสองชิ้นได้แก่ เสื้อคอกลมตั้แขนยาว และกระโปรงป้ายถอดแบบจากการนุ่งผ้าซิ่น
- (2) ชุดไทยจิตรลดา – เป็นชุดสำหรับพิธีกลางวันที่มีความเป็นทางการสำหรับต้อนรับแขกต่างประเทศ ประกอบด้วยเสื้อปกคอตั้งเล็กและกระโปรงทรงซิ่น
- (3) ชุดไทยอมรินทร์ – สำหรับงานพิธีกลางวัน มีความคล้ายคลึงกับชุดไทยจิตรลดา แต่มักตัดเย็บด้วยผ้าไหมแทรกดินทองจึงมีความเป็นทางการมากกว่าชุดไทยจิตรลดา ประกอบด้วยเสื้อปกคอตั้งเล็กและกระโปรงทรงซิ่น
- (4) ชุดไทยบรมพิมาน – สำหรับงานพิธีกลางวันเป็นชุดกระโปรงยาวมีเข็มขัดคาด ลักษณะกระโปรงประยุกต์จากลักษณะการนุ่งผ้าห้านาง
- (5) ชุดไทยจักรี – สำหรับงานพิธีกลางวันเป็นชุดกระโปรงยาวเกาะอก มีทั้งแบบเรียบหรือมีลักษณะการจับเตปร (Drape) ประกอบกับสไบพาดไหล่ โดยถอดจากลักษณะการห่มสไบแบบไทย
- (6) ชุดไทยดุสิต – สำหรับงานพิธีกลางวัน เป็นชุดกระโปรงยาว ท่อนบนมีลักษณะเป็นเสื้อเข้ารูปแขนงอกเปิดคอ โดยทั้งนี้คาดว่ามิต้นแบบตัวเสื้อจากลักษณะเสื้อสมัยนิยมในช่วง พ.ศ.2500 ผสมกับท่อนล่างที่ถอดแบบจากการนุ่งจีบห้านาง
- (7) ชุดไทยศิวาลัย – สำหรับพิธีงานกลางวันและพระราชพิธีสำคัญ มีลักษณะเป็นชุดกระโปรงยาว เข้ารูปแขนยาว ปกคอตั้ง มีสไบพาดไหล่ และท่อนล่างเป็นการทอดลักษณะการนุ่งผ้าจีบห้านาง
- (8) ชุดไทยจักรพรรดิ – สำหรับพิธีการสำคัญกลางวัน ในลักษณะการเลี้ยงรับรอง ถอดแบบจากการแต่งกายเต็มยศของสตรีบรรดาศักดิ์แบบโบราณ การนุ่งจีบห้านางและห่มสไบแบบอัดจีบ

(ก)

(ข)

(ค)

(ง)

ภาพที่ 7

(ก) ชุดไทยเรือนต้น (ข) ชุดไทยจิตรลดา (ค) ชุดไทยอมรินทร์ (ง) ชุดไทยบรมพิมาน

หมายเหตุ. ภาพที่ได้รับการอนุเคราะห์จากพิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ.

ลิขสิทธิ์ โดย พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

(ก)

(ข)

(ค)

(ง)

ภาพที่ 7

(ก) ชุดไทยจักรี (ข) ชุดไทยดุสิต (ค) ชุดไทยศิวาลัย (ง) ชุดไทยจักรพรรดิ

หมายเหตุ. ภาพที่ได้รับการอนุเคราะห์จากพิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ลิขสิทธิ์ โดย พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ผลตอบรับจากการออกแบบชุดไทยพระราชนิยม

ภายหลังจากการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2503 ปรากฏกระแสตอบรับถึงพระราชจริยวัตรอันงดงาม และความสนใจในชุดไทยพระราชนิยม โดยทางนิตยสารโว้ก ประเทศไทย (Vogue Thailand) ให้ข้อมูลว่า ภายหลังจากการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศในครั้งนั้น สื่อจากต่างประเทศต่างให้ความสนใจในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงเป็นอย่างมาก โดยนิตยสารโว้ก ประเทศอเมริกา (American Vogue) ได้ขอพระราชทานุญาตเข้าฉายพระรูปพระองค์ในฉลองพระองค์ชุดไทยพระราชนิยม 2 ครั้งด้วยกันในปี พ.ศ. 2505 และ พ.ศ.2508 แสดงให้เห็นถึงการยอมรับความงามอัตลักษณ์ไทยที่ถูกนำเสนอผ่านสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และชุดไทยพระราชนิยมในระดับสากล (Vogue Thailand, 2562) สามารถดูได้จากภาพที่ 10

นอกจากนั้น ทาง Thai Culture and Thai Travel (2567) ได้นำเสนอภาพพระบรมฉายาลักษณ์ของพระองค์ที่ถูกถ่ายทอดผ่านสื่อ นิตยสารจากต่างประเทศ พร้อมข้อกับส่วนหนึ่งที่ถูกคัดออกมานำเสนอเกี่ยวกับความประทับใจของสื่อต่างชาติกับชุดไทยพระราชนิยมที่ถูกตัดเย็บจากผ้าไหมสีทอง ทรงเสด็จ ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศ สหรัฐอเมริกา โดยทางด้านสื่อได้ถวายพระสมัญญานามว่าทรงเป็นพระสุวรรณหวี (The Golden Girl) ชี้ให้เห็นถึงความชื่นชมในรูปลักษณ์ของชุดไทยพระราชนิยมในสื่อสากลเป็นอย่างดี

จากความสนใจจากสื่อต่างชาตินี้ ผู้เขียนมองว่าเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในกระบวนการออกแบบชุดไทยพระราชานิยม ทั้งในแง่การนำเสนอความเป็นไทยบนเครื่องแต่งกาย และการใช้งานที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์อันตั้งต้นจากพระราชเสาวนีย์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง อีกทั้งยังได้ถูกเผยแพร่ และเป็นที่ยอมรับในสายตานานาชาติ จึงได้ถูกนำมาใช้ในฐานะชุดประจำชาติไทยในเวลาต่อมา โดยหากสังเกตกระบวนการอย่างถี่ถ้วนแล้ว ผู้เขียนมองว่าในกระบวนการออกแบบชุดไทยพระราชานิยมมีบริบททางเวลา หรือยุคสมัยเข้ามาเกี่ยวข้องค่อนข้างมาก เนื่องจากมีการนำบริบททางสังคมร่วมสมัยในสมัยนั้นมาใช้เป็นองค์ประกอบในการออกแบบ จึงกลายเป็นอีกจุดสำคัญที่ก่อให้เกิดเป็นรูปลักษณ์ของชุดไทยพระราชานิยมในปัจจุบัน

(ก)

(ข)

ภาพที่ 10

พระบรมฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยนิตยสารโว้ก ประเทศอเมริกา (American Vogue) (ก) ถ่ายโดย Horst P. Horst เมื่อปี พ.ศ. 2505 (ข) ถ่ายโดย Henry Clarke เมื่อปี พ.ศ. 2508 หมายถึง จาก พระพันปีหลวงในโว้กอเมริกา! ย้อนชมภาพสมเด็จพระนางเจ้า สิริกิติ์ในโว้กเมื่อ 57 ปีที่แล้ว, โดย Vogue Thailand, 2562 (<https://vogue.co.th/fashion/inspirations/article/queensirikitvogueus1962and65>) ลิขสิทธิ์ โดย (ก) Horst P. Horst (ข) Henry Clarke

การอภิปรายผล

สืบเนื่องจากข้อมูลภายใต้หัวข้อแนวคิดในการออกแบบชุดไทยพระราชนิยม ทำให้ผู้เขียนมีการตั้งสมมติฐานในส่วนของวัตถุประสงค์ในการออกแบบชุดไทยพระราชนิยม ไว้ทั้งหมด 3 ข้อ ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีปรากฏตั้งต้นจากพระราชเสาวนีย์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ประกอบกับเอกสารในส่วนต่าง ๆ ที่ได้มีการชี้แจงไว้ในข้อมูลข้างต้น เหล่านี้ได้กลายมาข้อพิสูจน์ที่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ผู้เขียนตั้งไว้ โดยผู้เขียนสามารถสรุปได้ว่าปัจจัยหลักที่ทำให้ชุดไทยพระราชนิยมมีรูปลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์นั้นประกอบไปด้วย

- (1) การออกแบบฉลองพระองค์ที่แสดงออกถึงความเป็นไทยบนเครื่องแต่งกาย ผ่านการศึกษาความเป็นไทยในอดีต
- (2) ฉลองพระองค์ที่ถูกออกแบบใหม่นั้นต้องสามารถสวมใส่ได้โดยง่าย และรวดเร็ว เพื่อการใช้สอยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตรูปแบบที่ต่างออกไปจากอดีต
- (3) ฉลองพระองค์ที่ออกแบบนั้นต้องมีความสอดคล้องกับระเบียบวาระการแต่งกายอย่างเป็นทางการในรูปแบบของวัฒนธรรมตะวันตก หรือวัฒนธรรมสากลอย่างถูกต้อง และเหมาะสม ซึ่งเป็นกรอบบริบททางสังคมชนชั้นผู้นำ ณ ขณะนั้น

จากข้อมูลที่ได้ศึกษา ประกอบการวิเคราะห์ประเด็นในส่วนของกระบวนการพัฒนารูปลักษณะชุดไทยพระราชนิยมในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงออกแบบและถูกตัดเย็บถวายโดยนางสาวไพเราะ พงษ์เจริญ คุณหญิงอุไร สีอำรุง และนายปิแอร์ บัลแมง เพื่อใช้สำหรับการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการ ผู้เขียนสามารถสรุปขยายความออกเป็นประเด็นได้ดังนี้

ในเชิงของรูปทรงนั้น มีการปรับใช้ลักษณะการแต่งกายตามแบบชาวสยามในปลายกรุงศรีอยุธยา และช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ผ่านลักษณะการทรงกระโปรงแบบจีบหน้านางในชุดไทยบรมพิมาน ชุดไทยจักรี ชุดไทยดุสิต ชุดไทยศิวาลัย และ ชุดไทยจักรพรรดิ ดัดแปลงรูปแบบของโครงเสื้อพระกรรน้อยที่มีลักษณะแขนกระบอกในชุดไทยเรือนต้น ชุดไทยจิตรลดา ชุดไทยอมรินทร์ ชุดไทยบรมพิมาน และชุดไทยศิวาลัย ปรับรูปแบบการห่มสไบเข้ามาในชุดไทยจักรี ชุดไทยศิวาลัย และชุดไทยจักรพรรดิ ขณะที่ชิ้นที่ปรากฏในชุดไทยเรือนต้น ชุดไทยจิตรลดา และชุดไทยอมรินทร์ ก็ได้มีการอ้างอิงจากลักษณะการนุ่งซิ่นที่สวมใส่กันมาแต่เดิม ซึ่งลักษณะการแต่งกายแบบโบราณทั้งหมดเหล่านี้ ประกอบกับการเลือกใช้ผ้าไหมไทย และมีการปักประดับลวดลายที่ดัดแปลงจากลายไทย จึงมีความสอดคล้องกับสมมติฐานของผู้เขียนในส่วนของวัตถุประสงค์สำหรับการออกแบบชุดไทยพระราชนิยม ในข้อ 1 ว่าด้วยความต้องการฉลองพระองค์ที่สามารถแสดงออกถึงความเป็นไทยบนเครื่องแต่งกายได้

ในส่วนของสมมุติฐานข้อที่ 2 ภายใต้หัวข้อที่ว่าฉลองพระองค์ที่ถูกออกแบบใหม่นั้นต้องสามารถสวมใส่ได้โดยง่าย และรวดเร็ว ได้บรรลุผลจากการประยุกต์ศาสตร์การตัดเย็บแบบตะวันตก โดยการประยุกต์ข้ามศาสตร์ทางด้านการตัดเย็บนี้ ช่วยให้ชุดไทยพระราชานิยมกลายเป็นชุดสำเร็จที่ไม่ต้องอาศัยการนั่งจากผ้าผืนอีกต่อไป และสามารถสวมใส่ได้ง่ายด้วยเวลาอันสั้น

ขณะที่สมมุติฐานข้อที่ 3 ที่ผู้เขียนตั้งสมมุติฐานว่าฉลองพระองค์ที่ออกแบบใหม่นั้นต้องมีความสอดคล้องกับระเบียบวาระการแต่งกายอย่างเป็นทางการในรูปแบบของวัฒนธรรมตะวันตกอย่างถูกต้อง และเหมาะสม ได้ถูกถ่ายทอดผ่านลักษณะรูปทรงของชุดที่ออกแบบให้สอดคล้องกับวาระต่าง ๆ ประกอบการที่มีการกำหนดโอกาสในการสวมใส่อย่างชัดเจน เป็นการแสดงให้เห็นแล้วว่ามีความต้องการให้ชุดไทยพระราชานิยมมีแนวทางในการสวมใส่ตามโอกาสแบบตะวันตก

บทสรุป

จากการศึกษาประวัติ และความเป็นมาของชุดไทยพระราชานิยมทั้ง 8 แบบในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เพื่อค้นหาสาเหตุว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้ชุดไทยพระราชานิยมถึงมีรูปลักษณะอย่างที่เราจักกันในปัจจุบัน อันนำมาสู่สมมุติฐานทั้ง 3 หัวข้อ ในด้านการสืบค้นความเป็นไทยในเครื่องแต่งกาย การออกแบบเครื่องแต่งกายประจำชาติที่เหมาะสมกับธรรมเนียมสากล และการปรับปรุงลักษณะเครื่องแต่งกายแบบไทยให้สามารถสวมใส่ได้ง่ายยิ่งขึ้น จากข้อมูลที่คุณเขียนได้ทำการศึกษา ทำให้ผู้เขียนพบว่าสมมุติฐานดังกล่าวที่คุณเขียนตั้งขึ้นได้ถูกพิสูจน์จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสารว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ชุดไทยพระราชานิยมมีรูปลักษณะที่เฉพาะตัวจริง โดยอ้างอิงจากข้อมูลที่คุณเขียนได้กล่าวไว้ในส่วนของการอภิปรายผล โดยข้อมูลในส่วนนั้นผู้เขียนจึงสามารถสรุปเป็น 3 ปัจจัยหลักในการที่จะพัฒนาลักษณะเครื่องแต่งกายประจำชาติให้เกิดรูปลักษณะใหม่ได้ดังนี้

- (1) ปัจจัยด้านลักษณะประจำชาติ - ในส่วนนี้คือการสืบค้นที่มา และเอกลักษณ์ประจำชาติที่มีความเฉพาะตัว เช่น ในชุดไทยพระราชานิยมได้มีการปรับแบบจากรูปแบบของ สไบ เสื้อพระกรน้อย การนุ่งจีบ มาใช้เป็นองค์ประกอบในการสร้างรูปลักษณะที่แสดงออกถึงความเป็นไทย
- (2) ปัจจัยด้านการใช้สอย - ในที่นี้สืบเนื่องจากการที่ชุดไทยแบบประเพณีโบราณมีความยากลำบากในการสวมใส่ จึงทำให้มีการประยุกต์ข้ามศาสตร์เพื่อทำให้สวมใส่ได้ง่าย เหมาะกับการใช้ชีวิตมากขึ้น โดยในส่วนนี้จะสอดคล้องกับปัจจัยในข้อที่ 3
- (3) ปัจจัยด้านบริบททางสังคม - ในส่วนนี้เป็นปัจจัยที่ค่อนข้างมีความสำคัญ เนื่องจากชุดไทยพระราชานิยมถูกออกแบบขึ้นภายใต้บริบททางการทูต ทำให้ชุดไทยพระราชานิยมไม่มีทางเกะพรางอยู่ เนื่องจากกรอบทางสังคมในสมัยนั้นได้วางให้สตรีต้องสวมกระโปรงยาวสำหรับงานแบบทางการ ดังนั้น หากเรานำบริบททางสังคมอื่นเข้ามาปรับใช้ อาจส่งผลให้ชุดไทยพระราชานิยมมีความเปลี่ยนไปได้

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่าจากบทความนี้เป็นอีกหนึ่งกรณีศึกษา ว่าด้วยเรื่องการออกแบบเครื่องแต่งกายที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ประจำชาติเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทต่าง ๆ ได้ ซึ่งผู้เขียนหวังว่าบทความนี้จะประโยชน์ต่อผู้อ่าน โดยเฉพาะกลุ่มผู้อ่านที่อยู่ในสายการออกแบบเครื่องแต่งกาย ซึ่งมีความสนใจในการออกแบบเครื่องแต่งกายที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ประจำชาติไทย หรือชาติอื่น ๆ เพื่อนำไปประยุกต์สู่การออกแบบในบริบทอื่นที่ต่างกันไป โดยสามารถอิงจากมูลเหตุ และปัจจัยในการออกแบบชุดไทยพระราชนิยมที่ปรากฏอยู่ในบทความนี้

เอกสารอ้างอิง (References)

- กิตติกรณ นพอุดมพันธุ์. (2554). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชา ศก 372 ประวัติเครื่องแต่งกายไทย* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. สาขาวิชาศิลปการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะอนุกรรมการการแต่งกายไทย สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์แห่งชาติ. (2543). *การแต่งกายไทย: วัฒนธรรมการแต่งกายไทย*. เล่ม 1. สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์แห่งชาติ.
- จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา. (2540). *ชุดไทยพระราชนิยม*. องค์การค้ำของครุสภา.
- นาทนาม ไวยหงษ์. (2563, 1 มิถุนายน). *ตำนาน 'Le Smoking' ชุดสูทผู้หญิงฝีมือ YSL ที่ปฏิวัติเรื่องเพศในโลกแฟชั่นไปตลอดกาล!*. *โว้ก ไทยแลนด์*. <https://www.vogue.co.th/fashion/articlelesmokingysl>
- พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. (2555). *ราชศิลป์พัสดราภรณ์*. พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ.
- _____. (2559). *งามสมบรมราชินีนาถ*. ริเวอร์ บุ๊คส์.
- โว้ก ไทยแลนด์. (2562, 21 พฤศจิกายน). *พระพันปีหลวงในโว้กอเมริกา! ย้อนชมภาพสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ในโว้กเมื่อ 57 ปีที่แล้ว*. *โว้ก ไทยแลนด์*. <https://vogue.co.th/fashion/inspirations/article/queensirikitvogueus1962and65>
- ศิปปิ นพประเสริฐ. (2566). *พัสดราภรณ์กับการต่างประเทศไทยสมัยใหม่*. ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์, สมเด็จพระนางเจ้า. (2547). *ความทรงจำในการเสด็จต่างประเทศทางราชการ*. มูลนิธิไทย ช่วยไทย.

- Duangpattra, J. (1997). *Thai royal dress*. Suksapunpanit. [in Thai]
- Nopprasert, S. (2023). *Costumes and modern Thai foreign affairs*. International Studies Center. [in Thai]
- Nopudomphan, K. (2011). *PA 372 History of Thai costumes* [Unpublished manuscript]. Performing Art program, Faculty of Fine Art, Srinakharinwirot University. [in Thai]
- Queen Sirikit Museum of textiles. (2012). *Royal costume art*. Queen Sirikit Museum of textiles. [in Thai]

- _____. (2016). *Beautiful and worthy of the Her Majesty the Queen*. Queen Sirikit Museum of textiles. [in Thai]
- Sirikit Kitiyakorn, Her Majesty the Queen. (2004). *Memories of official overseas trips*. Thai save Thai Foundation. [in Thai]
- Thai Cultural and Thai Travel. (2024, June 3). *#Her Majesty Queen Sirikit the Queen mother (Queen Sirikit) on the covers of magazines around the world* [image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/53XBxSj15HA8orGU/>
- Thai Dress Subcommittee, The National Identity Office. (2000). *Thai costumes: Evolution from the past to present, volume 1*. The National Identity Office. [in Thai]
- Vogue Thailand. (2019, November 21). *The Queen Mother in Vogue America! A Look Back at Queen Sirikit in Vogue 57 Years Ago*. Vogue Thailand. <https://vogue.co.th/fashion/inspirations/article/queensirikitvogueus1962and65>
- Waiyahong, N. (2020). *The Legend of 'Le Smoking', a YSL-made women's suit that revolutionized gender in the fashion world forever!*. Vogue Thailand. <https://www.vogue.co.th/fashion/article/lesmokingysl> [in Thai]

